

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 62-a.

Koosolek (kinnine) 23. novembril 1918 Ajutise Valitsuse ruumides endises Mereväe klubis, Tallinnas, Raekojaplatsil.

Koosolek kell 11 e. l.

Koos oli 39 maanõunikku: T. Laur, Victor Neggo, Chr. Arro, H. Kurrikoff, Hans Roos, A. Veiler, Ed. Kansmann, Al. Podrätshik, J. Temant, T. Kuusik, J. Koort, A. Birk, J. Kurvits, J. Lasn, H. Pöhl, P. Pöld, K. Ast, P. Johanson, H. Raudsepp, K. Virma, K. Grau, J. Parik, K. Baars, J. Kalm, O. Strandmann, A. Anvelt-Ostra, F. V. Mikkelsaar, H. Riberg, K. Saral, A. Oinas, H. Kruus, J. Reintam, H. Kuusner, Masik, Max Bock, J. Kärner, J. Lehmann, J. Jaakson, J. Tõnisson.

Koosolekut juhatas abiesimees J. Jaakson.

Protokolli kirjutas sekretäri noorem abi V. Neggo.

P ä e v a k o r d :

1. Siseministri aruanne.
2. Sõjaministri aruanne.
3. Läbirääkimised.

Et siseminister alles hiljem koosolekule ilmuda võib, otsustatakse kõigepealt sõjaministri aruanne ärakuulata.

1. Sõjaministri aruanne.

Kõnetoolile ilmub sõjaminister A. Lar-ka ja annab aru oma tegevuse üle, säälj-juures pilku tagasi heites nende aegade pääle, kus meie maad okkupeeriti.

Eestlastel oli juba diviis oma sõjaväge olemas. Mehi oli rohkesti, varustus oli hää, s. t. parem kui vene vägedel samal ajal. Oleks meie sõjaväe meeoleolu ka hää olnud, siis oleks Eesti diviisil võimalik olnud ka sõnakest kaasa kõnelda maa kaitseks sakslaste vastu. Täiesti formeeritud oli aga ainult I polk, teised olid alles organiseerimisel, kui sakslased tulid. Sellepärast võisid need teha, mis tahtsid. Esialgu nad Eesti polkusi ei puutunud, aga pea hakati neile takistusi tegema. Sakslaste sunnil pidime oma sõjaväelastelt kõvat distsipliini nõudma, mis vabade aegade järele suurt pahameelt äratas. 5. mail aeti Eesti sõjavägi laiali, kus juures sõjariistad ära pidid antud saama. Eesti sõjavägede juhatus katsus kõik teha mis võimalik, et vähemalt sõjariistade äraandmine korralikult läheks. Sõjariistad ja moon anti sakslastele üle kviitun-gite vastu.

Nüüd tuli küsimuse pääle vastust lei-da: mis nüüd pääle hakata? Tehti uus

kava ja hakati omakaitset organiseerima, kuid ka sellele tehti saksa võimude poolt peagi lõpp.

Nüüd viimasel ajal, kui Saksamaal hakkasid teised tuuled puhuma, hakati kaitseliitu organiseerima, mis suurte ras-kustega sündis. Tegevus oli põranda alla surutud. Ühendus maakondadega peaaegu võimatuks tehtud. Selle kõige pääle vaa-tamata saadi nii kaugele, et peaaegu igas-e linna, maakonda ja valda mehed olid saadetud, kes liitu koha pääle organisee-rida võisid. Tallinnas on praegu 3345 kaitseliitlast, kellel kõigil püssid. Suur osa neist on kooliõpilased, kes ühes töölistega kõige paremat tööjõudu liidus esitavad. Kui suur arv kaitseliitlasi maal kogutud on, ei ole teada. Kindel võib olla ainult selles, et maal sisemise korra alalhoidmi-seks tarvilik arv mehi on olemas; mõnest maakonnast on võidud koguniste kaitse-liidu salku Narva piirile saata. Kuid seda on väliseks kaitseks vähe, päälegi, kus kaitseliitlast kindlasti sundida ei saa, sest tal on vabadus igal ajal liidust välja as-tuda. Sellepärast jõudis Ajutine Valit-sus otsusele rahvaväge formeerima haka-ta, kuhu vastu võetakse kõik, kes Maa-päeva ja Ajutist Valitsust toetavad ja kes kuritegevuses süüdlased ei ole. Kokku kutsutakse 25.000 meest. Mobiliseeri-takse mehed 21—35 aasta vanaduseni. Ohvitserid ja arstid mobiliseeritakse kõik. Kui mobilisatsioon korda läheb, siis saame piiri kaitsta ja salakaubavedu takistada. Mobiliseerimine on esialgu vabatahtlik. Vabatahtlikka tuleb aga õige visalt kokku. Kui vabatahtlikkudest tarvisminevat arvu kokku ei saa, siis kuulutatakse sunduslik mobilisatsioon välja. Kardetavad on nii Pihkva, kui ka Narva frondid, kus näljas salgad aina ootavad, millal pääletungi-mine hakkab, et siit toitu röövida. Mere ja Peipsi randade kaitseks on sammusi astunud. Tartus otsitakse laeva, mida kaitseks võiks tarvitada, sest suur hulk vilja läheb Venemaale ja sellele peab vii-bimata tõket tegema. Mereranna kaitseks on 90 meest välja saadetud. Ka rekviree-riti paatisid ja üks laev, mis rannakaitse jaoks sündsad.

Nagu kuulda, ei taha Saksa väed enam piiri kaitsta, vaid koju minna. Ses asjas on kindral Tõnisson Narva saadetud, kes sääil kindlaid teateid seisukorra üle kogu-ma peab. Rakvere, Narva ja Paide krei-sidele on käsk saadetud 1000 meest Narva saata. Kas nad sinna on jõudnud, seda ei ole veel teada.

Soomlastel on kavatsus Viiburi poolt Peterburi poole pääletungima hakata. Inglise laevavägi tahab ka Peterburile päale tungida. Aga kõik need teated on alles ilma kindla aluseta. Võib juhtuda, et sakslased juba ära on läinud ja inglased mitte siia ei ole jõudnud. Sellepärast peaks iga mees kõik tegema, et piir kaitsitud oleks.

Mn. J. Tõnisson: Kui näha oli, et Saksa väed alla jäävad ja teatava demoralisatsioonini alla langevad, siis oli arvata, et tuleb silmapilk, kus Saksa väed ära lähevad ja meil enesel kaitse korraldatud ei ole. Igaks juhtumiseks arvas siis välisdelegatsioon häaks kaitset paluda. Pöörasime rootslaste ja liitriikide poole. Rootslased saatu 1—2 polku ja lubagu, et Inglismaa sõjariistu laseks Rootsimaalt läbi saata. Vastati, et siis Rootsimaat ettepanekuga nõus oleks, kui liitriigid ja Saksumaa selleks ka oma nõusolekut avaldavad. Pöörasime siis Inglise ja Prantsuse valitsuste poole teadaandega. Inglise valitsuse poolt vastati, et meie mitte ainult Rootsi vaid ka Daani ja Norra valitsuste poole pöörama peaksime. Ka lubasid nad meile Saksa valitsusega selles asjas läbirääkida. Ühtlasi teatas Inglise valitsus, et ta nõus on sõjalaevu siia saatma, kui sihtjooned sõjakäiguks enamlaste vastu valmis on seatud. Inglise valitsuse käest palusime ka 10.000 tonni vilja. Lõpulikku vastust meie aga saanud ei ole. Soome on nende päevade sees telegramm tulnud, et meie saadik Londonis hra H. Piip meid rutuliselt Londoni ootab läbirääkimisi pidama Inglise valitsusega. Sellepärast ei saa ka küsimuse pääle, kas Inglise laevastik tuleb ehk ei, kindlat vastust anda. Meie poolt on aga selleks kõik tehtud ja sellepärast võime arvata, et ajalehe teated õiged on ja Inglise laevastik teel on Tallinna poole.

2. Siseministri aruanne.

Mn. J. Poska teatab, et tänase päevakorraga eksitus on juhtunud ja siseminister oma aruannet täna üleüldse ettekandma ei saa.

3. Läbirääkimised.

Mn. K. Ast palub teateid, kuidas asjad Narva pool ja Saksa sõjaväelastega tööpoolest on. Kas on Ajutine Valitsus läbirääkimistesse astunud kaitse asjades Saksa võimudega et Saksa vägesid ära kasutada. See, mis täna sõjaministri poolt ette kant, oli kõigil ammu teada ja oleks võinud väga hästi avalikul koosolekul ettekantud saada.

Sõjaminister A. Larka teatab, et lõunapoolsel Narva liinil ainult 350 Saksa sõjaväelast järele on jäänud, põhjapoolsel liinil on kaitseks 205 Saksa diviis.

Meestel lõunapoolsel frondil on kojumine-mise tuju, teine osa on kindlam, kuid sääl on ka ainult mehi 40—50 roodu kohta järele jäänud. Enamlaste pääletungimistest võtsid osa umbes 400 meest. Nad löödi tagasi. Enamlasted kaotasid 30 vangi, 3 kuulipildujat ja 5—6 surnut. Täna tuli aga teade, et Saksa väed 2 nädala pärast ära lähevad. Siis jääks piir lahti. Kindral Tõnissonil on sellepärast käsk läbirääkimistesse astuda, et sakslased edespäi piiri kaitseks. Kuidas kindral Tõnisson selle ülesandega valmis saab, kas suudab ta neid tagasi hoida nende eneste südame-tunnistuse käsul, ülemuse käsul ehk palgamaksmise abil, jäeti kindral Tõnissoni enese otsustada.

Mn. K. Ast paneb ette praegusel kindrisel koosolekul ainult maakaitse küsimust harutada.

Selle poolt kõik.

Mn. K. Saral küsib, kuidas meil sõjavarustusega lugu on ja, kui seda mitte ei ole, kuidas seda mõeldakse muretseda.

Sõjaminister A. Larka teatab, et Tallinnas 3521 püssi välja on antud. Veel on Tallinnas olemas umbes 200 püssi. Rakveres on 2000 püssi, Tartus on 1000 püssi. Kui palju püssisi mujal olemas, ei ole teada. Kevadel anti Eesti diviisi poolt sakslastele 40.000 püssi üle. Neid ei ole kätte saadud. Kuulipildujaid on: 1 Tallinnas, 2 Haapsalus. Suurtükkiid on kahe laeva pääl 4, nendest 2 kuuetollilist. Läbirääkimisi sõjariistade asjus peetakse liitriikide ja Soomemaaga. Nii on siis sõjariistade küsimus läbar. Iseäranis rõhku peaks panema läbirääkimistele pääle sakslastega ja Soomemaaga. Muud varustust, nagu riideid ja saapaid, ei ole olemas. Sakslased on kõik ladud tühjaks teinud. Toitmise asjus on korraldus tehtud, et sõjaväelased elamiseks tarvisminevat moona linnade käest saavad.

Mn. K. Ast: Maa kaitse on raskemas seisukorras, kui arvasime. Enne paistis nii, nagu oleks kõike olemas, nüüd selgub, et midagi ei ole. Ei maksa ka loota, et Saksa väeosad meid kaitsevad, mis küll oleks järgnenud vaherahu tingimistest. Et aga kojuminevatest sõjavägedest palgalist väge luua, see ei ole kõlbulik. Mis ütles meie meie maa. Neid, kes siamaani on elanikka surunud, palume nüüd edasi jääda. Mis ütlesid liitriigid. Nende rahulolematust peame ärahoidma. Sellepärast peame neile võimalust andma koju minna. Vabatahtlisest mobiliseerimisest midagi välja ei tule, sellepärast peame sunduslisele mobilisatsioonile viibimata asuma. Sarnased väed aga, nagu kaitse liit, välist fronti kaitsta ei saa. Mobilisatsiooniks on aga raha tarvis, sellepärast peab rahaministri laenu-eelnõu kohe äraotsustatud saama. Seda aga ennem otsustada ei saa, kuni Valitsus kokku ei ole seatud. Ka peaks liitriikide poole pöö-

rama, et nad võimalikult kohe meie seisukorrast teada saaks ja sellepärast oleks tarvilik, et meie saadiku nende juure saadame. Seda kõike võtab mn. K. Ast kokku järgmises ettepanekus: „1) Saadetagusaadik tarviliste volitustega liitriikide valitsuste juurde; 2) Valitsus informeerigu liitriikisi telegrafi teel meie seisukorrast; 3) Seatagu võimalikult kohe Ajutine Valitsus kokku; 4) Korraldatagu kohe sise-mine laen; 5) korraldatagu kohe sunduslik mobilisatsioon ilma, et vabatahtliku mobilisatsiooni lõpule jõudmist ära oodataks.“

Maapäeva sekretäri noorem abi V. Neggo kannab Kaitse Liidu kirja ette (*Vaata lisa nr. 1*).

Sõjaminister A. Larka: „Loodeti, et maakaitse vajaduse küsimus rahvale nii selge on, et tarviline arv mehi vabatahtlikult kokku tuleb. Sundusliku mobilisatsiooni jaoks eeltööd tehtud ja täna saavad maakonnad juba mobilisatsiooni jaoks tarvismineva materjali kätte. Mobilisatsioon kuulutatakse välja 30. novembril ja kutsutakse kokku mehed 21—24 aasta vanaduseni.“

Kohtum. J. Poska teatab, et Ajutine Valitsus alati liitlasi telegrafi teel sündmustest informeerinud on. Ka eilaste sündmuste kohta on telegramm saadetud.

Mn. A. Veiler küsib, kas praegu enam võimalik ei ole sakslaste käest sama arvu sõjariistu kätte saada, kui kevadel üle anti. Meid ähvardab mere poolt hädaoht. Soome senator Jokinen olevat teatanud, et enamlastel 12 miinilaevast koosseisev laevastik olla, millega nad igal päeval meie randa tulla võivad ja millele meil midagi vastu seada ei ole. Ka arvab kõneleja, et Saksa palgalist sõjaväge mitte luua ei tohi. Seda võiks ainult siis, kui viimane häda käes on.

Mn. H. Kuusner leiab, et meie rohkem polemiseerime, kui asju ajame, kusjuures meie vulkani äärel seisame. Selle asemel, et siin polemiseerida, peaks Maapäeva liikmed maale laiali minema, et maal korraldada ja uut vaimustust maale viia. Sõjariistu on palju rahva käes, need tuleks üles otsida ja Ajutise Valitsuse tarvitada anda. Meie seisame siin kõik Tallinna vabrikutes valitseva meeleolu surve all, kusjuures maal hätahtlik vaim meie riigi loomise jaoks valitseb. Kõneleja palub, et tõsiselt Ajutise Valitsuse kokkuseadmisel asutaks, et Maapäeva saadikud saaks rutem maale laiali minna.

Mn. A. Birk teatab, et Riias läbirääkimiste juures kaitse asjus midagi kätte ei saadud. (*Vaata lisa nr. 2*).

Mn. M. Bock leiab, et kaitse asi väga halvast seisukorras on. Temale paistab, et Tallinnast otsekohestki ühendust ei ole liitriikidega. Ajutine Valitsus ei olegi katset teinud traadita telegrafi sisse seada, et meile Inglise abi rutem kättesaa-

dav oleks. Ka ei ole tänu avaldatud Saksa vägedele Narvas, kes meid kaitsesid. Seda loeb kõneleja suureks eksisammuks. Selle asemel on maal koguniste Saksa sõjaväelastele kallale tungitud. Saksa soost baltlastel miilitsas ruumi ei ole, sinna ei võeta neid vastu. Narva kaitsemisest tahtsid Balti sakslased osa võtta. Eestlased on neile aga ära öelnud, seadku nad oma kaitsealga üksi kokku. Seda kõike ei pea kõneleja õigeks. Ka arvab ta, et Saksa sõjaväelased vaevalt meid kaitsma hakkavad, kui meie nende vastu nii, kui seni ajani, üles astume. Ja sääljuures peak-sime ometi kõik tegema, et Saksa vägesi esialgselt siin tagasi hoida.

Abiesimees J. Jaakson annab koosoleku juhatamise esimehe O. Strandmanni kätte üle.

Mn. A. Ostra: Kõigetähtsam asi on unustatud, kas on meeleolu loodud meie kaitseks? Maapäev lükkab kõik tarvilised rahva nõuete eest hooltkandvad seaduse eelnõud edasi. Kui meie maal kaitsta tahame, siis peame kõige päält maal looma tahtmise ennast ja meid kaitsta. Ühes maakaitse küsimusega peaks arutusele võtma terve rea küsimusi, mis parandaks maatameeste ja tööliste olud.

Mn. J. Tõnisson arvab, et mn. M. Bock liiga suurt sugu kohtumõistja tooni tarvitab, kus tal ometi küllalt põhjust oleks alandlikult kõnelda.

Koosoleku juhataja O. Strandmann taikistab kõnelejat, teda paludes mitte isiklikuks minna.

Mn. V. Mikkelsaar juhib tähelepanemist selle päale, et mitte selles meie korraldamatuse põhjus ei seisa, et meie midagi ei tee, vaid selles, et meil igalt poolt takistusi ette veeretakse.

Mn. H. Kuusner: Mn. M. Bocki nõuandmised ei olnud sündsad. Ta ei kujuta omale ette, missugune usaldamatus meil nende ringkondade vastu valitseb, kelle esitaja on mn. M. Bock. Kuni viimase silmapilguni on meie kaaskodanikud, Balti sakslased, meile vastutöötanud. 16. nov. veel seletanud Balti sakslased, et „Landesrat“ ainukene õige Baltimaa esitus on. Suurelt tehtakse nende poolt veel praegugi tööd, et isegi meie valitsuse käskusi annulleerida. Provokatsioon läheb edasi. Enamline liikumine on sünnitatud agentide läbi, kes Balti sakste poolt ametisse on seatud. Mingu see meie sakslaste esitaja oma ringkonda ja katsugu sääl selleks tööd teha, et meie sakslased ometi kord töötama hakkaks kodumaa kasuks.

Mn. M. Bock: Ma ei ole mitte sakslaste esitaja ja kui ma siin kõnelen, siis ainult enese nimel. Ka eksib eelkõneleja Saksa seltskonna meeleolus. Ta seab sakslaste vähemuse arvamised kõikide arvamiseks. Olen ikka ühistöö eest seisnud ja kahetsen, et siin vihavaen sõnu juhib.

Mn. H. Kuusner: Meie seisukoht vähemuste vastu on Ajutise Valitsuse deklaratsioonis avaldatud. Aga siamaale ei ole meil Balti sakslaste hulgas voolu märgata olnud, kes ütleks — meie tahame Eesti Vabariigi hääks töötada. Aeg oleks, et hr. M. Bock ja tema selja taga seisvad ringkonnad ometi ükskord õiget informeerimise tööd tegema hakkaks. Aga ei — mängitakse va banque. Siin ei taheta kedagi stüüdistada. Ei, asugu ainult Balti sakslased seisukohale, et nad meile enam takistusi tee pääle ette ei sea. Kui Balti sakslased meiega koos töötada tahavad, siis tehku nad seda — meie oleme alati selleks valmis olnud.

Mn. A. Oinas kõneleb etteheite kohta, et sakslasi kaitse liitu ei võeta. Ei või meie ometi anda sõjariistu vaenlase kätte. Kõneleja soovitab, et saaks liitriikidega kokku kõneldud kaitse asjus. Ka Saksa praeguse sõjaväe pakkumist mitte ei tohiks ülbelt tagasi lükata, sest Saksa uus valitsus on ju teine, kui endine. Ka Rootsi valitsuse abi oleks soovitav.

Mn. A. Tõnisson: Teguvõimetus valitseb meie keskel. Puudub poliitiline küpsus, et otsustaval silmapilgul lahtist maja kinnitada. Ministrite töö edeneda hästi ei saa. Mõtlesin pea Londonisse sõita, et kokkuleppida mitmes küsimuses, aga ei saa ikka. Ei ole alust, mille pääle võiks teguvõimsat valitsust luua. Mitmed arvavad, et peab ühes tõmbama töölisi ja maata mehi. Teiselt poolt kardetakse, et niisugused radikaalsed uuendused läbi viia praegu võimata on. Tööliste resolutsioonid näitavad, et nad neid radikaalseid otsusi ei tahagi nõuda, nad tahavad, et pääsjalikult riik luuakse. On vaja luua sihtjooni, mis kaasa tõmbaks kõiki. Pean õige raske südamega lahkuma. Praeguses meeleolus ei saa aga ka mitte täies hoos töötada. Naljaasi ei ole enamlaste aktsioon, naljaasi ka ei ole see, et kui meie nimelt ei jõua üle saada parteide vahelistest tülküsimustest, siis maatameeste ja tööliste poolt meile ka hädaohtu karta on. Vastutust kanname kõik. Poliitiliste parteide pääle meie tähelepanemist pöörda ei tohi. Pean õigust andma maanõunik M. Bockile, et tänada võiks Saksa sõjaväelasi, kes oma kohust on täitnud. Ei ole ka meie rahvale mitte häbiks, kui meie olukorral, kus meie ise võimetuks olime tehtud, nende poole pöörame: „Teie olete meilt võtnud võimaluse ennast organiseerida, nüüd on teie kohus seni meid kaitsta, kuni meie ise oleme ennast organiseerinud.“ Sellega ei tee meie endale häbi, kui meie seda teeme. Peame kõrgemale tõusma nendest väiklastest kõhklemistest siis ainult täidame oma kohust.

Koosoleku juhatamise võtab uuesti oma pääle abiesimees J. Jaakson.

Põllutööminister J. Raamot palub juhatust teatada, mil põhjustel Ajutine

Valitsus veel mitte kokkuseatud ei ole. Ta peab seda igatahes suureks veaks. Kui tema näituseks teaks, kas ta toitlusministriks edasi jääks, siis võtaks ta kohe suure muudatuse toitluse asjas ette ja tõstaks päevase leivanormi ühe naela pääle. Seda peab tegema ja seda võib ka teha. Nüüd ei julge ta seda aga teha, sest ta ei tea, kas tema järeltulija sellepärast ei hakka talle pärast etteheiteid tegema.

Mn. A. Ostra: Siis võime Saksa kaitse vastu võtta, kui meie rahvas selle kaitse sisse usub. Rahvale on palju lubadusi antud, aga kunagi ei ole neid peetud. Peab sellepärast enne rahvale võimalust andma elada, siis võime tema käest nõuda, et ta riiki kaitseks. Kui meie rahva nõudeid täidame, siis võib loota, et ta ka kaitset tahab. Pahem pool on minimaalsed nõudmised üles seadnud, ilma millede täitmiseta ta valitsuse kokkuseadmisest osa võtta ei saa.

Mn. A. Oinas leiab, et kõhklemine paremal poolt valitseb. Säält poolt lükkatakse küsimusi edasi jne. Saksa sõjavägede asjus on ta mn. J. Tõnissoniga paljudes asjus nõus. Kui revolutsioniline sõjavägi meid kaitseb, siis võime teda selle eest tänada, kui meie aga abi palume lähema sõjaväe võimude käest, kes käskäes Balti parunitega töötavad ja kõik teevad, et meid teel iseseisvusele takistada, sellega meie nõus olla ei või.

Mn. K. Ast: See on eksiarvamine, nagu oleks meie pahempoolsed selles süüdi, et ministeerium veel kokku ei ole seatud. 3 päeva eest leiti mees, kes nõusolemist avaldas valitsust kokku seada. Aga pärast teatas ta, et ta enam seda ei või. Seda takistust võib ainult seletada juhatuse. Kui kellelgi julgust on oma pääle võtta seda vastutust, siis võtku. Kui Teie arvate, et suure vaimustuse loomine küllalt on, et maad kaitsta, siis tehke seda. Ei, iga mees tahab teada, mis ta selle eest saab, kui ta maad kaitseb. Kui Teie aga arvate, et Teie üksi jõuate maad iseseisvusele viia, tehke, meie Teid takistama ei saa.

Abiesimees J. Jaakson teatab samade üle, mis tehtud valitsuse kokkuseadmiseks. Täna kell 11 saanud ta alles teate, et sel isikul, kes valitsuse kokkuseadmist oma pääle võttis, mitte korda ei läinud ministeeriumi kokku seada.

Mn. J. Tõnisson vaidleb mn. A. Ostrale vastu: Riiki katsub iga rahvas luua, et selle läbi oma elunõudeid täita. Katsutakse aga öelda: ei, esite peame elunõudeid täitma, siis hakkame riiki looma. Meil ei ole sõjariistu ega jõudu enese kaitseks. Kas ei ole selge, et kui meie oma riiki korraldada ei saa, siis ei saa meie ühtegi elunõuet täita. Igauks saab ometi sellest aru, et Ajutine Valitsus mitte üle öö meie elunõudeid täita ei saa. Hakkame pääasjast kinni. Riiki ilma riigivõimuta

ei ole. Igaüks teab, et meil suurem jagu asutusi ülevõtmata, igal pool tehakse takistusi, riigivõimust ei või veel juttugi olla. Ei või aga ka kõnelda riigivõimu funktsionidest, kui riigivõimu veel olemas ei ole.

„Ilma tasuta ei taha keegi midagi teha“ (mn. K. Asti sõnad). Kui lugu tõesti nii, siis on küll järeldus selge, ega siis Eesti riigist midagi ei saa. Väga suuri takistusi on tehtud ministeeriumi kokkuseadmisele. Olen kõnelnud mõne mehega, kes Ajutisesse Valitsusesse astuks ja jõuaks säääl tööd teha. Mulle vastati: kui pean töötama platvormi alusel, mis läheb peaaegu enamluseni, siis ei ole täit huvi tööks. Kui see takistuseks ei ole, siis ei tea, mis takistuseks tuleb nimetada. Nüüd, kus meie poliitilise iseseisvuse oleme jõudnud, nüüd korraga oleme võimetud parteidetulest üle saama.

Mn. A. Ostra vaidleb sellele vastu, nagu ei oleks pahemal poolel idealista. Kas on mn. J. Tõnisson ära unustanud, küsib ta, et kui tahetakse ideal riiki luua, siis hakatakse uuendustega päale. Kuidas Ajutine Valitsus töölistele vastu tuleb, selle järele seadvad nad oma kursi. Nälgind hulga käest nõutakse idealismi. Palju peab seda idealismi olema. Kui tööline tahab riiki kaitsta, siis küsib tööline, misugune see riik saab olema, mis garantiid talle pakutakse, et tal selles riigis ka võimalik elada on. Laiad hulgad peavad seda ninapidi vedamiseks, kui ainult lubadusi antakse.

Mn. J. Tõnisson teeb faktilise märkuse: „Ütlesin, kui need, kes tööliste ringkondi esitavad, arvavad, et töölistel ideolid puuduvad, siis eksivad nad. Kui riiki tahetakse luua, siis peab vaikima kõik klassi võitlus, kuni riik meil käes. Siis hakkame klasside vaheliselt oma asju korraldama.“

Mn. H. Kuusner vaidleb vastu neile, kes kõnelevad, et paremal poolel oma külluses hää idealist olla on. Näib, et tõesti Maapäeva kokkusead mitte rahva meeleolu ei kujuta, vaid rohkem Tallinna meeleolu. Kõneleja soovib, et praegusel silmapilgul Ajutine Valitsus kokku saaks seatud ainult teguvõimsatest isikutest; misugusesse erakonda nad kuuluvad, see ei ole tähtis.

4. Järgmise koosoleku määramine.

Mn. K. Asti ettepanekul lõpetakse vaielused ja määratakse järgmine koosolek, mis avalik saab olema, sama päeva kell 4 p. l. päale kindlaks.

Koosolek lõpeb k. 3 p. l.

J. Jaakson (allkiri).

Victor Neggo (allkiri).

A. Veiler (allkiri).

H. Raudsepp (allkiri).

H. Pöhl (allkiri).

LISAD.

LISA nr. 1.

EESTI KAITSE LIIT
PEASTAAB

23. novembril 1918.

Nr. 304

Tallinn.

Eesti Vabariigi Maapäevale ja Ajutise Valitsusele.

E.K.L. Juhatus juhib tõsiselt Teie tähelepanemist asjaolu peale, et kui lähema kolme päeva jooksul mitte rahaasjandus korraldatud ei ole ja tarvilised avansid E. K. Liidult, vabariigi tööstuse asutustele ja sõjaväele formeerimiseks välja antud ei ole, siis E.K.L. korra alal hoidmise eest vastutust enese pealt ära heidab ja ei vastuta rahutuste eest, mis raha puuduse tagajärjel rahva hulgas tõusta võivad. E. K. L. Juhatus näeb ainult võimalust raha kitsikusest välja päästmiseks selles, et viibimata Eesti panga poolt Bonid välja antakse, mis vabariigi poolt kindlustatud on.

Esimees (allkiri).

Sekretär (allkiri).

LISA nr. 2.

Kõigile ministeeriumidele ja osakondadele.

Seega saadan Teile teadmiseks ja juhtnõuiks tõlke järgnevast lepingust riigiasutuste ja varanduste üleandmise kohta.

Peaminister:

E. A. V. asjade valitseja:

L e p i n g.

Baltimaade jaoks määratud Saksa riigi peavoliniku hr. August Winnigi ja Eesti Ajutise Valitsuse esitajate hrade teedeministri Petersoni, Dr. Koniku, vann. adv. Birki, kaupm. Puhki ja Heinrich Luhti vahel:

1. Ülemat riigivõimu Eesti etnograafilises piirkonnas käsitab Eesti ministeerium Ajutise Valitsuse kujul, kes Eesti Maapäeva ees vastutav.

2. Kogu valitsemine selles piirkonnas läheb, niivõrd kui see juba sündinud ei ole, 21. novembrist saadik Eesti Valitsuse asutuste kätte. Ühtlasi võetakse üle kõik bürood, laduruumid, inventar, tagavarad ja kassaseisud, niivõrd kui palju nad mitte sõjaväe omandus ei ole. Idapanka ja teistesse rahaasutustesse mahutatud avalikud (riigi ja kogukonna asutuste) rahad lähevad Eesti Valitsuse omandusse üle.

3. Kuni sõjaväed maale jäävad, pole neil mingit õigust valitsuse ja administra-

tiiv-asjadesse segada. Maavalitsus saab sõjaväelaste teenistuse kohtadega käsikäes ja ladudes olevaid tagavarasid kaasa tarvitades sõjaväelaste korterite ja söögi eest muretsema. Eesti Valitsus saab vägede väljaviimise sammude üle jooksvalt teadustatud. Väljaviimise juures tulevad üleanda sõjavägede poolt tarvitatud sisseseeded, niivõrd kui nad maal eest olid leitud.

4. Postiühenduse võtab Eesti Valitsus üle. Telegrahv ja telefon jäävad ajutiselt kuni edaspidise kokkuleppimiseni sõjaväevalitsuse alla. Elanikud võivad olevaid sisseseedeid piiramatult tarvitada; Eesti Valitsus võib võrgu ülesehitamist ja uute sisseseedete ehitamist viibimata alustada.

5. Raudtee asjanduse ülevõtmiseni saadab Eesti Valitsus oma komissarid Sõjaväe-Raudtee-Direksiooni (M. E. D.) selle alamasutuste ja jaamade juure, et niihästi sõjaväelise, kui ka kodanlise läbikäimise tarvidusi täita. Raudtee tööliste ja teenijate töötingimised saavad kohe läbikatsutud ja parandatud.

6. Väljavedu seatakse Eesti Valitsuse asutuste kontrolli alla, kes seda niivõrd, kui see mitte sõjaväe varandusse ei puutu, takistada võivad. Esialgul lahtiseks jääb kokkulepe maal kokkuostetud tooresainete kohta.

7. Eesti etnografiline piirkond lahkub Ülem-Ida tollipiirist välja. Sissevõetud tollimaksud käivad üleüldisesse lõpuarvesse.

8. Tartu ülikool läheb kõige hiljem praeguse semetsri lõpul Eesti Valitsuse kätte üle.

9. Mõlemad pooled soovivad edespidi-seid läbirääkimisi kõige paremas läbisäämises korraldada.

Valmistatud: Riias, 19. Novembril 1918.

August Winnig.

F. Peterson.
W. Puhk.
Dr. Konik.
H. Luht.
A. Birk.